

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ КРАЇНИ

Національний університет біоресурсів і природокористування України

***Анотація.** Зазначено, що централізоване бюджетне регулювання є об'єктивною і невід'ємною функцією держави. Встановлено, що чим вища нерівномірність (асиметрія) в регіонах, тим більшою стає і необхідність централізованого втручання у перерозподіл загальних доходів для вирівнювання можливостей виконання бюджетних зобов'язань усіма органами влади, що практично приводить до зрівнялівки, що і відбувається в реальній дійсності. Доведено, що важливою ознакою досконалості фінансового механізму державного регулювання суспільних відносин є спрямованість його на подолання надмірної нерівномірності (асиметрії) розвитку регіонів країни.*

Ключові слова: фінансовий механізм; асиметрія фінансового забезпечення; державне регулювання; фінансові ресурси

FINANCIAL MECHANISM FOR DEVELOPMENT OF COUNTRY REGIONS

***Abstract.** It is noted that centralized budget regulation is an objective and integral function of the state. It is established that the higher the unevenness (asymmetry) in the regions, the greater the need for centralized intervention in the redistribution of total revenues to equalize the ability to meet budget commitments by all authorities, which practically leads to equalization, which is the case in reality. It is proved that an important sign of the perfection of the financial mechanism of state regulation of public relations is its focus on overcoming excessive unevenness (asymmetry) of development of the country's regions.*

Keywords: financial mechanism; asymmetry of financial support; state regulation; financial resources

Сучасні реалії процесів глобалізації і регіоналізації світової економічної системи характеризуються тим, що уже не стільки окремі економічно розвинуті країни і не потужні корпорації та фінансово-промислові групи виступають визначальними суб'єктами ідеології економічної моделі світу, скільки сукупний капіталізм, уособлений олігархічними і міжнародними структурами (МВФ, ЄБРР тощо). Саме тотальна «фінансиалізація» економічних систем, які нині репрезентують світову економіку, утворюють загрози та руйнівну дію окремим секторам, та й цілим національним економікам багатьох країн, уповільнюючи темпи їх зростання, а у багатьох випадках – до перебування їх у перманентно нестабільному стані.

За таких умов «перспективи функціонування територіальних економічних систем (ТЕС) знаходяться у площині адаптації їхніх внутрішніх господарських процесів до умов функціонування капіталу різного рівня таким чином, щоб направити фінансові потоки на власні відтворювальні процеси, а не просто бути проміжною ланкою відтворення великого капіталу» [12].

Дійсно, оптимізація пропорції розподілу джерел формування доходів державного і місцевих бюджетів важлива і необхідна. Але цей засіб у сучасних умовах хронічної дефіцитності бюджетної системи країни забезпечити фінансову самодостатність регіонів неспроможний. Адже централізоване бюджетне регулювання є об'єктивною і невід'ємною функцією держави. А надмірність її прояву в реальній дійсності зумовлюється насамперед високою асиметрією розвитку регіонів і їх низькою продуктивною спроможністю. Також чим вища нерівномірність (асиметрія), тим більшою стає і необхідність централізованого втручання у перерозподіл загальних доходів для вирівнювання можливостей виконання бюджетних зобов'язань усіма органами влади, що практично приводить до зрівнялівки, що і відбувається в реальній дійсності.

Таким чином, сам по собі розподіл податкових доходів між державним та місцевими бюджетами не може автоматично збільшити загальний обсяг доходів хронічно дефіцитного бюджету, адже від перестановки доданків сума не змінюється.

На відміну від планово-директивної економіки в ринковій системі господарювання основною формою власності як основної спонукальної сили є приватна, а відтак на перший план висувається приватновласницький інтерес. Економічна система в умовах приватної власності розвивається під

дією рушійної сили підприємництва, критерієм оцінки якої є величина отриманого підприємцем прибутку. За цих умов загальносуспільний інтерес, що як і раніше залишається об'єктом державної компетенції, має реалізовуватись засобами державного фінансового механізму, адекватного законам ринкової економіки.

Відображаючи сутність розвитку соціально-економічних відносин суспільства, ринок функціонує у певних формах – моделях. Ці моделі формуються залежно від співвідношення визначальних складових елементів: ринкового механізму і державного регулювання; конкуренції та монополії; централізму й децентралізму в управлінні економікою; лібералізації та соціальної орієнтованості економіки. На цій основі виникли декілька типів моделей соціально-економічних систем: саморегульована; змішана (поєднує механізми ринкового саморегулювання з державним); та соціально-орієнтована. А сам перехід до ринкової соціально-економічної системи може здійснюватись різними шляхами, серед яких є: еволюційний, «шокової трансформації» і жорсткого регулювання [92, С. 151-155].

Чинним законодавством України цілком ринкової трансформації соціально-економічної системи було обрано розбудову моделі соціального ринкового господарства на засадах еволюційних перетворень. Вона включає поєднання приватних і державних форм власності, механізмів ринкового самоуправління і державного регулювання; активного підприємництва та соціальних гарантій держави для громадян на засадах патерналізму у сферах належного рівня життя, освіти, охорони здоров'я, культури тощо.

Друга передумова – високий рівень розвитку економіки відносно обраної моделі ринкової трансформації також не викликав сумніву: на час розпаду СРСР в Україні був найвищий рівень розвитку серед усіх радянських республік та найпотужніший потенціал можливостей. Це вселяло надію, що Україна успішно увійде у групу країн – представників вищої стадії цивілізаційного прогресу людства – постіндустріальної. Тим більше, що Україна внаслідок Будапештської угоди (під гарантії Великобританії, США і Росії) та вибору статусу позаблоковості звільнилась від тягаря оборонних витрат.

Однією із причин, що призвела до негативної ситуації в Україні, було недостатнє врахування і не ефективне протистояння проти транзитивних загроз. Вони мали бути попереджені і нейтралізовані досконалим фінансово-економічним механізмом державного регулювання як транзитивними процесами, так і становленням ринкових відносин.

Важливою ознакою досконалості фінансового механізму державного регулювання суспільних відносин є спрямованість його на подолання надмірної нерівномірності (асиметрії) розвитку регіонів країни. Зниження нерівномірності розвитку регіонів до певного помірною, допустимого рівня має для країни позитивне значення. По-перше, це узгоджується з передумовою теорії суспільного сектору про однорідність суспільства як цілісної системи, що оправдує принцип забезпечення податкоплатникам рівної кількості відносно одноякісних суспільних благ за рахунок бюджету незалежно від місця їх фактичного проживання. По-друге, це сприяє зміцненню не тільки економічної, а й політичної стабільності країни, гасячи ворожнечу регіональних та республіканських радикальних угруповань у їх переконаннях, що одні регіони живуть за рахунок інших.

Досягнення цієї мети (подолання асиметрії нерівності розвитку регіонів) вирішується шляхом органічного поєднання в системі фінансового механізму державного регулювання суспільного розвитку двох визначальних компонентів прояву ринку – економічного простору і механізму функціонування. Ці компоненти ринку взаємопов'язані і міняють характеристику поняття «ринок» в процесі його еволюції, що відслідковується в дослідженнях класичної і неокласичної наукових шкіл.

Важливе значення для централізованого впливу держави на зміцнення продуктивної спроможності регіонів має система державних проектів, які фінансуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку і закладаються у бюджет. Проте сам механізм освоєння фінансових ресурсів державного фонду регіонального розвитку є недосконалим.

В Україні регіони територіально співпадають з адміністративними областями. Це сформувалось історично, коли в минулому теперішні адміністративні області становили собою сукупності локальних ринків їхніх територій. В сучасних умовах розвитку ринкових відносин існуючі кордони ринкових зон країни з адміністративними не співпадають. Регіони-області на відміну від фірм, корпорацій, національних держав, які є закритими системами, є системами відкритими: вони здійснюють як міжрегіональні відносини в рамках країни, так і міжнародні.

Фінансово-орієнтований розвиток регіональних територіально-економічних систем здійснюється під управлінським впливом своєрідного симбіозу ринкових сил та цілеспрямованої стратегії держави. Ринкові сили у цьому процесі виступають первинними: їхнім мотивом є максимізація прибутків, тож порушення оптимальних схем розміщення продуктивних сил не в їх інтересах, бо призводить до додаткових видатків і зменшення прибутків. Але головними чинниками регіонального розвитку виступають бюджет і податки, як безспірні атрибути державного управління, оскільки існує пряма залежність між зростанням ділової активності суб'єктів господарювання, доходами, обсягом зібраних податків та фінансовою спроможністю місцевих бюджетів, регламентованих державою.

Таким чином, регіон, як об'єкт управління є економічним простором, де функціонують самостійні суб'єкти господарювання різних форм власності (державної, приватної, суспільної, комунальної), а відтак і відповідного адміністративного управління.

Взаємодія суб'єктів господарювання регіону не може обмежуватись лише їхніми вузькими власними інтересами, оскільки успішність їх діяльності значною мірою залежить від реалізації спільних інтересів (тобто більш вищого ступеню) – регіональних та загальнодержавних як суспільно-громадських. Тому їх досягнення потребує загального управління координації, і регулювання всією сукупністю регіональних відносин, що здійснюється конституційними органами відповідного рівня – представницькими та виконавчими. Змістовно зазначена сукупність різноманітних відносин (ендогенних та екзогенних за своєю природою) відображає функціональну цілісність діяльності економічних систем регіонального простору.

Відображені у грошовому виразі взаємовідносини суб'єктів господарської діяльності як оператори фінансового потенціалу у взаємозв'язку із фінансовими інститутами утворюють певну смність фінансового потенціалу регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бистряков І. К. Фінансовий простір держави: відтворення територіальних економічних систем. Регіональна економіка. 2012, №4. С. 82-89.
2. Давиденко Н.М., Буряк А.В. Розвиток фінансового потенціалу регіонів України в умовах децентралізації. К.: ФОП Ямчинський О.В., 2019. 224 с.
3. Економічна теорія: Навч. посібник. за ред. В. О. Білика і П. Т. Саблука; 4-е вид., перероб. та допов. К.: ННЦ ІАЕ. 2004. 560 С.

Давиденко Надія Миколаївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, e-mail: davidenk@ukr.net

Davydenko Nadiia M. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Finance, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: davidenk@ukr.net